

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 2 april 2004

T 218-02

KLAGANDE

PERGO (Europe) AB, 556077-6006, Box 1010, 231 25 TRELLEBORG

Ombud: advokaten M. K.

MOTPART

Välinge Innovation AB, (tidigare Välinge Aluminium AB), 556462-4723,

Apelvägen 2, 260 40 VIKEN

Ombud: advokaten H. W.

SAKEN

Upphovsrätt

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinge, avd. 2, dom den 7 december 2001

i mål T 309-99

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom förklarar Högsta domstolen att Välinge

Innovation AB inte har upphovsrätt enligt 1 § upphovsrättslagen till ritningen enligt bilaga 1 till tingsrättens dom.

Det ankommer på hovrätten att efter målets återupptagande pröva frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PERGO (Europe) AB (Pergo) har yrkat att Högsta domstolen skall fastställa att Välinge Innovation AB (Välinge) inte har upphovsrätt till den ritning som är fogad som bilaga 1 till tingsrättens dom.

Välinge har bestritt yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Den 29 april 1994 ingav Välinge en PCT-ansökan angående ett system för läggning och mekanisk hopfogning av byggnadsskivor. I ansökan ingick ett antal ritningar genom vilka uppfinningen illustrerades, däribland den i målet aktuella ritningen som innehåller två bilder av en golvskira sedd dels underifrån och dels uppifrån. Ansökan offentliggjordes som internationell publikation den 24 november 1994.

Frågan i Högsta domstolen är endast om ritningen omfattas av upphovsrätt enligt

1 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen).

I 1 § första stycket upphovsrättslagen görs en skillnad mellan litterära verk och konstnärliga verk. Avsikten har emellertid inte varit att ett verk skall hänföras till endast en av dessa bägge kategorier. Ett litterärt verk kan således åtnjuta skydd även som konstnärligt verk. Till litterära verk räknas enligt andra stycket bl.a. i teckning eller grafik utförda verk av beskrivande art. Välinge har som grund för sin talan uttryckligen endast hänfört sig till andra styckets bestämmelse om litterära verk. En följd av detta är att frågan om ritningarna skulle kunna åtnjuta skydd som konstnärligt verk inte är föremål för domstolens prövning.

Den i målet aktuella ritningen har ingått i en patentansökan. En sådan ansökan, inklusive däri ingående ritningar och andra illustrationer, kan i sig åtnjuta skydd enligt upphovsrättslagen som ett litterärt verk. I fall där någon annan har utnyttjat en del eller delar av ett sådant större verk kan frågan om detta utgjort ett intrång i upphovsrätten väcka särskilda problem (jfr NJA 1995 s. 256 och NJA 1998 s. 563). Frågan i detta mål är emellertid endast om ritningen åtnjuter skydd som ett självständigt verk.

Kraven för upphovsrättsligt skydd kommer i lagtext till uttryck endast genom orden ”skapat” och ”verk”. Av lagens förarbeten (se SOU 1956:25 s. 66) framgår att detta har sin bakgrund i att det ansetts ligga i sakens natur att det inte är möjligt att annat än i allmänna ordalag ange vad som skall vara avgörande för gränsdragningen mellan vad som skall och inte skall åtnjuta skydd enligt lagen. Som grundläggande kriterium anges i förarbetena att fråga skall vara om en

produkt som ”höjt sig till en viss grad av självständighet och originalitet”. I förarbetena (a.a. s. 81) betonas vidare att regleringen i andra stycket inte är någon särregel utan att kraven på viss självständighet och originalitet i princip gäller även för sådana produkter. Samtidigt uttalas att kraven i dessa fall inte har alldeles samma innebörd som för ”de egentliga auktorverkens vidkommande” men att det dock fordras ”en viss distans från äldre verk av samma slag”.

Som sammanfattande beteckning på kraven för skydd har i doktrinen, efter tysk förebild, termen verkshöjd lanserats. Termen har därefter vunnit insteg i lagstiftningsarbete och rättspraxis (se t. ex. prop. 1988/89:85 s. 27 f., prop. 1993/94:109 s. 23 ff. samt NJA 1996 s. 712, NJA 1998 s. 563 och NJA 2002 s. 178). Verkshöjdsbegreppet har utsatts för kritik av vissa författare. Kritiken kan dock inte anses vara av sådant slag att den kan ge anledning att avstå från att använda termen som just en sammanfattande beteckning på kraven för att skydd skall föreligga.

Av stor betydelse för bedömningen av om ett verk kan anses åtnjuta skydd eller med andra ord ha tillräcklig verkshöjd är vad som upphovsrättsskyddet är avsett att omfatta och vad det inte omfattar. I lagens förarbeten kommer detta till uttryck främst genom uttalanden om vad som inte omfattas av skydd. Det framhålls sålunda att det är klart att upphovsmannarätten inte omfattar ”vad som skulle kunna kallas verkets innersta kärna, dess ämne, motiv eller idé, och icke heller de tankar, erfarenhetsrön eller uppgifter om fakta som däri framläggas” (SOU 1956:25 s. 68). I linje därmed framhålls också att ”vetenskapliga framställningar skyddas endast i den litterära form, i vilken de framlagts” (a.a. s. 65) och, såvitt angår 1 § andra stycket, att ”teknisk avbildning skyddades

endast som avbildning, som resultatet av själva ritningsarbetet” (a.a. s. 82). Det saknar betydelse för dessa avgränsningar av skyddet att det som inte omfattas av skydd kan ha krävt ett omfattande arbete (jfr a.a. s. 67).

Att skyddet är begränsat på det sätt som framgår av de citerade uttalandena innebär också att eventuell självständighet eller originalitet i de hänseenden som inte omfattas av skyddet saknar betydelse för bedömningen av om tillräcklig verkshöjd föreligger.

Den ritning som målet avser består av två rektangulära figurer med vissa kompletterande linjer längs rektanglarnas kort- och långsidor. På ritningen finns dessutom siffror med streck till olika delar av figurerna. Det har inte gjorts gällande i målet att siffrorna med tillhörande streck skulle grunda någon upphovsrätt. Figurerna är enkelt utförda utan inslag som kan anses ge uttryck för någon individuell särprägel. För det fall att figurerna endast utgjort en avbildning av en existerande golvskira måste det anses att ritningen ligger klart under även de förhållandevis låga krav på verkshöjd som ansetts gälla för produkter av den art som avses i 1 § andra stycket (jfr NJA 1998 s. 563).

I sin processföring har Välinge emellertid lagt vikt vid att ritningen inte var någon avbildning av en existerande golvskira och att någon sådan inte heller framställts efter det att ritningen färdigställts. Ritningen var därför enligt Välinges uppfattning inte någon teknisk ritning utan en illustration av ett föredraget utförande av en idé. Välinge har också betonat att ritningen inte framställts endast i efterhand som illustration till den färdiga idén utan att ritningsarbetet ingått som ett led i en interaktiv process under utvecklandet av idén.

Att sådana verk, bl.a. tekniska ritningar, som avses i 1 § andra stycket framställs utan att det finns någon färdig i sinnevärlden existerande förebild torde inte vara ovanligt utan tvärtom ofta förekommande. Så kan exempelvis vara fallet när ritningen syftar till att ge anvisningar för tillverkningen av olika produkter (jfr NJA 1998 s. 563). Det upphovsrättsliga skyddet avser emellertid som sagt inte den idé som ligger bakom en ritning utan som ovan citerats endast ritningen ”som resultatet av själva ritningsarbetet”. Att någon färdig förebild inte föreläggat är därför inte i sig avgörande för bedömningen av om upphovsrättsligt skydd föreligger. Det avgörande är om ritningen som sådan kan sägas ha den självständighet och originalitet som krävs för skydd.

I sin processföring har Välinge vidare hänfört sig till det s. k. dubbelskapandekriteriet och åberopat den mängd av variationsmöjligheter som har funnits för att illustrera den idé som patentansökan avsåg. Välinge har pekat på 49 olika punkter som var och en lämnat utrymme för olika val för hur illustrationen av idén kunde utformas vilket sammantaget medfört ett närmast astronomiskt stort antal variationsmöjligheter. Detta innebär enligt Välinge att möjligheten till dubbelskapande är utesluten och att ritningen därför åtnjuter skydd.

I likhet med termen verkshöjd har dubbelskapandekriteriet introducerats i doktrinen och där uppnått en förhållandevis bred acceptans som hjälpregel för vad som krävs för upphovsrättsskydd eller med andra ord för att verkshöjd skall anses föreligga enligt upphovsrättslagen. Under senare tid har kriteriet dock utsatts för kritik från flera håll (se t.ex. Nordell, Dubbelskapande i teori och praktik, NIR 1995 s. 630). Kriteriet har formulerats på olika sätt men innebär i princip att skydd förutsätter att verket har en sådan självständighet och originalitet att risken för att någon annan oberoende av verket skulle kunna

framställa ett överensstämmande eller liknande verk framstår som minimal.

Kriteriet har efterhand vunnit visst insteg i lagstiftningsarbete (se t.ex. prop. 1988/89: 85 s. 27) och rättspraxis. I tre av Högsta domstolens avgöranden kan ett dubbelskapandekriterium sägas ha tillmätts en viss betydelse. I NJA 1995 s. 256 och NJA 1998 s. 563 beaktas således risken för dubbelskapande vid bedömningen av om skydd förelegat. Kriteriet synes emellertid inte ha tillmätts någon självständig betydelse för bedömningen utan framstår inte som mer än just en hjälpregel för bevisbedömningen. Också i NJA 2002 s. 178 berör Högsta domstolen frågan om oberoende dubbelskapande. Frågan behandlas dock i det fallet inte i samband med prövningen av om upphovsrättsligt skydd förelegat utan först efter det att det fastslagits att sådant skydd förelåg och också efter det att domstolen konstaterat att det objektivt sett förelåg ett intrång i skyddet. Mot bakgrund härav och hur talan i målet fördes får det antas att frågan om dubbelskapande i det fallet endast avsåg huruvida det förekommit något sådant utnyttjande av verket som berättigar till ersättning enligt 54 § första stycket upphovsrättslagen.

Att alster som kan antas bli föremål för ett oberoende dubbelskapande inte uppfyller kraven på verkshöjd torde knappast vara kontroversiellt. Ett dubbelskapandekriterium torde också kunna vara till hjälp när det gäller att avgränsa ett verks skyddsområde. Däremot kan det inte i sig ge svar på frågan om kravet på verkshöjd är uppfyllt. Med de utgångspunkter från vilka Välinge fört sin argumentation i målet skulle kravet på verkshöjd i det närmaste försvinna. Det kan i sammanhanget noteras att Välinge som ett argument för att någon risk för dubbelskapande inte förelegat bl.a. anfört att den person som gjort ritningen inte själv ansett sig kunna utforma den på samma sätt om han skulle göra om den igen. Det får anses uppenbart att svensk rätt inte innebär att

verkshöjd skall bestämmas med tillämpning av ett dubbelskapandekriterium på det sätt som Välinge hävdar.

Vad Välinge gjort gällande i målet om att ritningen inte utgjort avbildning av en existerande golvskena och att någon risk för dubbelskapande inte föreligger, mot bakgrund av vad som nu sagts, inte anledning till någon annan bedömning av ritningens skydd enligt upphovsrättslagen än den som redovisats i det föregående, utifrån utgångspunkten att fråga endast varit om en avbildning av en existerande golvskena. Det måste således anses att ritningen ligger klart under även de förhållandevis låga krav på verkshöjd som anses gälla för produkter av den art som avses i 1 § andra stycket. Välinges talan skall därför lämnas utan bifall.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Lennander, Regner, Victor (referent),
Lindeblad och Wersäll
Föredragande revisionssekreterare: Bergkvist